

դակման գործում բաւական մեծ դեր է խաղում գաղութահայ աշխատաւորութիւնը: (1)

— Իսասխասութիւն Չարեհնի «Էպիքական Լուսաբաց»ի մասին.— Վրաստանի Հայ Գրողների Ֆեդերացիայի Հասաքոյթում յայտնի մարքսիստ քննադատ Արշաւիր Մելիքեանը մի ընդարձակ բանաստեղծութիւն տեց Չարեհնի «Էպիքական Լուսաբաց»ի մասին. դասախօսը շեշտեց որ մեր յետհոկտեմբերեան գրականութեան մէջ ամենափայլուն և խոշոր գեղարուեստական գործն է որ տուած լինի մեր իրականութիւնը: Պահանջեց նոյնը կրկնել Հրապարակչին լայն հաւաքոյթում:

— Տ. Թորգոմեանի «Ազայի Փեշեքը». — Վրաստանի Պետհրատի Հրատարակութեամբ լոյս տեսաւ Տ. Թորգոմեանի «Ազայի Փեշեքը» գրքուածքը:

Թ. Պ. Մ. Կ. Ի. Յ.

Թիֆլիս, 6 Ռուևուար

(1) «Դադուքանայ աշխատաւորութիւն» քաղաքի Մելիքեանի մուրաւորեան Հայաստանի Համալսարանին յաջադուած արեւելան 3000 ոսկին պէտք է հասկնայ: (Մ. Խ.)

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԵՏՆԵՐԸ ԱՐՏԱՍԱՅՄԱՆԻ ՄԷՋ

Վերջին տոններս, Հայ արուեստագիտական տաղանդը արտասահմանի մէջ ունեցաւ նշանակելի յաջողութիւններ որոնցմէ զխաւորները կը յիշատակենք հոս:

Պոսթընի Արիկիթըն թատրոնին մէջ Տիկին Թոգ Ջուլպետան «Քարմէն»ի ներկայացման մը մասնակցեցաւ: Քարմէնի պերով եւ ամերիկեան մամուլին ջերմ ինքնուրոյն արժանացաւ իբր շքեղ երգչուհի և ճաշտար գերասանուհի: Տիկին Նուարդ Տալօեան-ժիլգլէկեան, որ զարմաւ Պոսթընի մէջ նոյն «Քարմէն»ի ուրիշ ներկայացման մը մասնակցեցաւ Միքայէլայի գերով, եւ Տիկին Հայկանուշ Տէր-Մարկոսեան, որ Փրովիտէնի մէջ նուագահանութեամբ մը տուաւ, տեղական ամերիկեան թերթերուն կողմէ խորապէս գնահատուեցան իրենց երգչական հմայքն ու փափուկ արուեստին համար:

Մեծանուն Հայ նկարիչ Յովսէփ Փոշման որ իր փարիզեան ցուցահանդէսներով տեղւոյ լաւագոյն քննադատներուն Հիացական յօդուածներ ներշնչած է եւ որ այժմ Ամերիկացւոց կողմէ իրենց երկրին ամենէն խոր ու ինքնատիպ արուեստագէտներէն մին կը համարուի, վերջերս ունեցած է բացառիկ յաջողութիւն մը. իր մէկ նկարը, Երբ

կուր կուգայ, ցուցադրուած նիւ Եորքի Grand Central Art Galleriesի մէջ, մեծ մրցման մը ենթարկուած, խեր է թէ՛ քննիչ յանձնախումբի քուէն եւ թէ՛ հասարակութեան հանրաքուէն եւ ստացեր է որոշուած կրկին մրցանակները:

Ամիսներ առաջ՝ նիւ Եորքի մէջ տեղի կ'ունենար ցուցահանդէսը տաղանդաւոր նկարիչ Միշ-րան Սէրալլեանի որ արդէն բաւական տարիներ է ի վեր ծանօթ ու յարգուած արուեստագէտ մըն է Ամերիկայի մէջ, եւ իր տպագրութիւն քննակարներն ու դիմանկարները եւ մանաւանդ Քրիստոսի Յարուութիւնը խորհրդապատկերող իր նկարը ամերիկեան մամուլին մէջ ընդունուած էին զրուստալից գնահատութիւնով:

Ճեքադոյի մէջ յայտնուեալ է Հայ նոր մեծարժէք նկարիչ մը, Պ. Լուիթի Ժաք (Եագուպեան), որ, Ենչլի Համալսարանին մէջ իր ուսումն ստացած ու գեղարուեստական մեծ մրցանակին արժանանալով Փարիզ եկած է իր նկարչական ուսումնասիրութիւնները յառաջ անալի եւ յետոյ գաղտն է Հատուստուի Սմերիկա: Անցեալ Մարտին ահ մասնակցեր է Քիլիլէտ բազում մեծանուն Բզգաց Յուցա-

Հանդեսին իր Գարուն եւ Ամառ նկարով եւ ընդ-
Հանուր այցելուներու Հիացման առարկայ եղած է:
Շիքափօի մէջ դեկտեմբերին տուած իր ցուցահան-
դեսին առթիւ տեղւոյն ամերիկեան թերթերը կը
խօսին մեծ գովեստներով: Շինսկո Թրիպլին կը գրէ.
«Allerton ցուցահանդեսին մէջ քասեւեռայր իւ-
զաների նկարներէ բաղկացած նկարահանդեսն մը
կայ Լուվրի ժաքի կողմէ, արուեստագէտ մը որուն
մէջ Հայաստան եւ Փարիզ մեծ բաժին ունեցած են:
Այս կէտը դիւրութեամբ կը բացատրուի իր քանի
մը նկարներուն մէջ տիրող արեւելեան Հշտաբայր
փափկութեամբ: Այս նկարներէն շատերը բացայայտ
տօրէն կը ծառանան արուեստագէտին խորունկ
երեւակայութիւնը որով աւ կըցած է ծով ու գրա-
ւիչ Համադրութիւններ ստեղծել գոյներու, լոյսի,
ստուերի եւ դիմերու խառնուրդով: «Դաշտանկար»
կտորը ունի Հմայիչ գեղեցկութիւն: «Orientale»ը
ունի ուրոյն ճոխութիւն եւ շողողունութիւն: Fi-
naleին մէջ սատանային պատկերը ու մեղ է, իսկ
Փրիստոսինը բաւական աղար, «Համէթը»ը ունի
թաղմած շքեղութիւն մը: «Հարսնեմատները» դիւ-
թիչ Հմայք մը ունին: Ամենէն ուժեղն է «Prelude»ը
որ թատերախաղէ մը փրցուած էջ մը կը ներկա-
յացնէ, ուր մարդ մը կըլլալէ մէջեր հասական ող
բերութեան մը շէշտաի կանանչ ծառագայթներէն
կուրցած:» Յուցահանդեսէն անմիջապէս առաջ
Հայ արուեստագէտին ի պատիւ ճաշկերոյթ մը
տրուեց եւ Casino Ակումբին մէջ ամերիկացի բա-
րեկամներու կողմէ, ուր ներկայ եղբ եւ 20(0) չափ
արուեստագէտներ եւ Հիւսցողներ: Prelude նկարը
Հարուստ վաճառականի մը կողմէ գնուեց եւ գնողին
բարեհաճ թոյլտուութեամբ ի տես դրուեց է Շիքա-
փօի Համալսարանին դահլիճներէն մէկուն մէջ:
Թերթերը անոր լուսանկարը Հրատարակեց են եւ
կը յայտնեն թէ Շիքափոյէն լետոյ ան ի տես պիտի
դրուի Ամերիկայի բոլոր միւս Համալսարաններուն
մէջ:

Փարիզի մէջ տեղի ունեցաւ Հայ արուեստա-
գէտներու «Անի» խմբակցութեան չորրորդ ցուցա-
հանդէսը, որուն մասնակցեցան Հին ու նոր բազ-
մաթիւ նկարիչներ, ինչպէս եւ արձանագործներ եւ
ճարտարապետներ, կաղնագործներ եւ խեցեգործ-
ներ: Յուցահանդէսը փարիզեան միջազգային մա-
մուլին մէջ ոչընտեսեցաւ ջրմէ գնահատականներ:

րով: Անոր մասին, աւելի կամ նուազ ընդարձակ-
ութեն՝ բայց ամենքն ալ նոյն խոր Համակութեամբ՝
գրեցին Թան, Ֆիկարտ, Ժուրնալ Եւ Տեպա, Լա
Լիպերթ, յ՛վմի սիւ Փեօփլ, Ժուրնալ Եւ Գ՛ւլե,
ռուսական Վոգոժեմնիկ, անգլիական Տէյլի Մէյլ
եւ ամերիկեան Նիւ Յորք Էքսպրէս: Յիշենք Հոս
Հատուած մը այդ յղուածագիրներէն:

Տէյլի Մէյլը կը գրէր. «Հայերը, Հայաճուած
եւ իրենց երկրէն վտարուած, յարակցութեան եւ
միութեան ուժով զգացում մը պահպանած են եւ
յօժարակամ կը գործակցին: Փրանսայի մէջ կը
գտնուին բազմաթիւ Հայ արուեստագէտներ, այդ
ցեղը արուեստագիտական ձիրքերով մեծապէս օժ-
տուած ըլլալով:» Բոլոր յղուածագիրները մասն-
աւորապէս ծանոթացած են ցուցադրողներէն գրե-
թէ ամենուն վրայ եւ անոց ինքնաշարունակ տա-
ղանդը ի վեր Հանած են: Յուցահանդէսին մէջ ի
տես դրուած կտորներուն մէջ անձնական տաղանդ-
ներ, անհատական ինքնուրոյն խառնուածքներ էին
որ կ'երեւային, ոմանք՝ արդէն վարպետի Համբաւ
ստացած փառքը, — Եւսէյն, Մոնթպան, Գիւրջեան,
Փօլաւ, Տիկին Բաբայան: Հայկական նորը քիչ
կը յայտնուէր Հայ, բայց բացակայ չէր. Տիկին
Զօրեան — Պէտի («Մոզոց Երկրպագութիւնը» կեր-
պտի վրայ) Հին Հայ ձեռագիրներէ ներշնչուած
Հզոր պորձ մըն էր. Տիկին Բաբայան իր քրոջ
կենդանագիրը, Գիւրջեան չորս Հայերու կիսանդրի
ցուցադրած էր, Յակոբեան Հայկական ոճով շէշքի
մը ծրագիրը եւ Գիւրտէթ Բաբայանի Կովկասեան
ժողովրդական արուեստի ներշնչուած սերունդներ:

• • •

Պ. եւ Տիկին Յովսէփ Փաշման գեղեցիկ գա-
ղափարն ունեցեց են Նիւ Եորքի Փարթ Սենթրլ
Էօթելին մէջ ճաշկերոյթ մը տալ ի պատիւ Ռուբին
Մամուլեանի, որուն իբր բեմադրիչ ունեցած արտա-
կարգ յարգութեանց վրայ գրած ենք արդէն Անա-
հիսի մէջ: Պոթընի Պալատին կ'արտատպինք ոչն
ազնիւ պատասխանը զոր Մամուլեան տուեց է զին-
քը փառաբանող իր Հայ բարեկամներուն. «Ոչորտի-
նակ պարագաներու մէջ արուեստայտուած քաղաքա-
վարական չափազանցութիւնները անխուսափելի են
յաճախ: Բայց եթէ երբեք ինձի վերադրուելիք ար-
ժանիք մը կայ՝ ես զոյն կը պարտիմ ներկու իրո-
ղութեանց. այդ իրողութիւններէն մին իմ ազգս է,

իմ ազգս որմէ քաղած եմ իմ ներշնչութիւնս, եւ որ խորքէ է եղած իմ յղացութիւնս: Երկրորդը իմ ծայրն է, որ որպէս գերասանուհի՝ քաջութեամբ է զիս դէպ ի թատերական կեանք իմ հակութիւնս մէջ:» Ան ըսեք է դարձեալ Հետեւեալը. «Շատ տարուելու չենք ստորադասութեան զգացումէ (inferiority complex) (1): Հայ ազնի ալ ունի իր արժանիքներն ու թաքուն կարողութիւնները: Լսօր Հայաստանի մէջ սկսած են ծիւլ արձակել ցեղին տաղանդաւորները, եւ լծուած են ստեղծագործ աշխատանքի: Մեզի կը մնայ ոչ թէ քանդել քննադատողի դերին մէջ մտնել, այլ համբերութեամբ Հետեւել աղ ծարձակութիւնն եւ զործով օգնել անոր: Ճափոնացի նկարիչ ճը ինձի պատմած է սա այլաբանական պատմութիւնը. Մուհամմէտ, Պուտտա եւ Յիսուս օր ճը երեքը մէկ պարտէզ կ'իջնեն պարտէլու: Պարտէզին մէջ, ի տես փոքր սոխակի մը, Մուհամմէտ կը սպառնայ ըսելով. «Եթէ չերգես, քու գլուխդ կը կտրեմ»: Պուտտա կը յարէ. «Պիտի համբերեմ մինչեւ որ սկսիս երգել»: Եւ Յիսուս կը ծօղեմայ թաշուին ականջն ի վար փափալով՝ «Օգնեմ բեզդի որ երգես»: Մենք ալ պարտինք համբերութեամբ ու համակրանքով օգնել Հայաստանի մինչեւ որ անոր բերնէն թռչի երդը:»

Աւ քանի որ Ռուբէն Մամուլեանի վրայ կը խօսինք, յիշատակենք հոս առաջին մասը Փարիզի առաւելին Վ. Օգոստենիէ թերթին մէջ անցեալ սարի երեւցած կարեւոր յօդուածի մը ուր թատերական ուսու մասնագետ քննադատ Վ. Պունտիքով Ռուբէն Մամուլեանի եւ անոր Փօրկիլին վրայ մանրամասն ու խանգալաւ դիւհաստութիւն ընելէ առաջ, Մամուլեանը ուսու արուեստի աշակերտ համարելով հանդերձ կ'ընդունէր որ անոր բուն վարպետները երկու Հայեր էին եղած, երկու հանձարող Հայեր որ թատերական ուսու նոր արուեստի կազմաւորման մէջ իսկ մեծ դեր խաղացած են. «... Թէեւ մամուլը միշտ կը յիշատակէ (Ռուբէնի) հայկական ծագումը, բայց եւ այնպէս երկտասարդ բեմադրիչի գործունէութիւնը սերտ կապուած է ուսական թատրոնի աւանդական սկզբունքներուն հետ: Կ'ար-

մէ սակայն առանձնակի շեշտել Մամուլեանի հայկական ծագումը. որովհետեւ անոր նուաճութիւնը անշուշտ կը կազմեն կատարելագործուած շարունակութիւնն ու փայլուն յաղթանակ այն ինքնուրոյն ուղղութեան զոր մտցուցին մեր ուսու թատրոնի արուեստի զարգացման մէջ նոյն ինքն հայ ազգի ներկայացուցիչները, Մարջանեանը («Ինդիլն շապիկ» խաղով) եւ Վախտանգեանը («Իշխանուհի Թարան-տօթ» խաղով): Ուսանող եղած ժամանակէն, Մամուլեանը սկսած է իր աշխատանքը Վախտանգեանի «Երբեք Սթիւտիոյ» մէջ եւ տարակույս չկայ որ ան այնտեղէն խրացուց իր ստեղծագործութեան հիմնական գաղափարները, եւ ոչ թէ Սթիւտիոյաւքիէն, ինչպէս սովորաբար կը յիշատակեն ամերիկացի քննադատները:

Քանի՞ Հայ՝ արտասահմանի մէջ՝ ծանօթ է «ուսու նոր թատերական արուեստին կազմութեան մէջ մեծ դեր կատարող Մարջանեանի մը եւ Վախտանգեանի մը վրայ: Երբ եւ իցէ ասոնց կատարած գործին վրայ ու եւ լուրջ ուսումնասիրութիւն եւրեւցած է՝ նոյն իսկ մեր ուսուհայ մամուլին մէջ:»

USUSԱՆԸ

Խ. Պ. ՎՍՏՏՏԵՆԸ. — Իորհրդային Հայաստանի նոր ուղղագրութիւնը (Քննադատական վորձ). — Հայերէնի բարեփոխման կէտեր: Տպարան Հնադրան, Պէյրութ, 1926: Գին՝ Սուրիա 10 դահեկան, եղիպտ. 3 և. դ., Փրանսա 2.50 ֆրանք, Ռեփրիկա 20 սենթ: Դիմել հեղինակին B. P. 165, Alep, Syrie:

ՀԱՅ ԳԻՐ, Ամսադիր Հայ Գրասիրաց Միութեան, Մարտէլ: Տարեկան բաժնեդէն, Փրանսա՝ 15 ֆրանք, ուրիշ երկիրներ՝ 1 տոլար: Դիմել՝ Adm. Hay Kir (M. Tashjian) 37 Rue Francis de Pressensé, Marseille:

ԳԻՐԳՐԻ ՁՈՒԹԱՐԵՆԸ. — Դաշնակցութեան ծաճիկան Օրբէնտադիան եւ Հայրենիքի Փրիու-թեան Կոմիտէն: — Պետական Հրատարակչութիւն, Երեւան, 1929: Գին՝ 20 կոպէկ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ, Եղիպտոսահայ ամսագիր. Հրատարակութիւն Հայկական Միութեան: Տարեկան բաժնեդէն՝ Եղիպտոս եւ Սուսան, 25 և. դ., արտասահման՝ 35 ֆրանք. 7, Rue Ramli, Le Caire, Egypte:

(1) Այսինքն մեր ցեղի արհամարհելու չենք, զայն մեծութեանց անկաւոր կարծելու չենք (ակնարկութիւն Մայրլ Արքրիկ Հայութիւնն անարգող բացազանութեանց):